

Käynnistää, käynnistyä vai aloittaa, alkaa?

Verbi *käynnistää* on sanastossamme nuorehko tulokas. Lauri Hakulinen mainitsee teoksessaan Suomen kielen rakenne ja kehitys sen tarkan syntymävuoden: 1928. Nykysuomen sanakirja esittää sanan olevan tekniikan termi ja merkitsevän 'panna käyntiin'; esimerkit ovat selityksen mukaisia: K. auto, kone, moottori. Tahti-moottoreiden k[äynnistä]minen on verraten vaikeaa.

Noista päivin *käynnistää*-verbin käyttöala on ehtinyt olennaisesti laajentua. Sanaa on ruvettu viljelemään merkityksessä 'panna käyntiin' metaforisesti muunkinlaisissa kuin tekniikkaan liittyvissä yhteyksissä. Tällainen käytäntö lienee virinnyt 1960-luvulla; ainakin se oli melko yleistä vuosikymmenen jälkipuoliskolla. Ensimmäisen muistiinpanoni olen tullut tehneeksi 1966 televisiouutisista: »Ilta-päivällä käynnistettiin neuvottelut Bulgarian edustajien kanssa.»

Nykyään puhutaan kaikkinaisten töiden, toimintojen, projektien ym. käynnistämisestä jo niin usein, että sinänsä näppärä sana on leimautunut suorastaan kliiseksi. Monesti sitä näkee sellaisissakin yhteyksissä, joihin se merkityksen kannalta sopii huonosti, jos ollenkaan. Mainitsen aluksi joitakin lehtikielestä poimittuja esimerkkejä, joissa *käynnistää*-verbin käyttö ei semanttisesti ole vielä kovin riitasointuista:

»Panimon tuotanto käynnistetään viimeistään tammikuun 1. päivänä 1970.»

Panimon koneet ja itse panimokin voidaan hyvin panna käyntiin eli käynnistää, mutta tuotanto sopisi sentään mieluummin *aloittaa*.

»Työmarkkinoilla on EEC-ratkaisua pidetty yhtenä tärkeimmistä kynnyskysymyksistä seuraavaa sopimuskierrosta käynnistettäessä.» Täsmällisempää olisi kai sanoa: - - seuraavaa neuvottelukierrosta (t. seuraavia sopimusneuvotteluja) aloitettaessa.

»Sekä teknilliset että taloudelliset ongelmat voidaan ratkaista siten, että valmistukseen tähtäävät toimenpiteet voitaisiin käynnistää milloin tahansa.» Tähänkin sopisi koruton *aloittaa* paremmin kuin *käynnistää*. Tekee mieli lisäksi aprikoida, kävisikö laatuun sanoa suuremmin: - - valmistus voitaisiin aloittaa milloin tahansa.

Erityisen puhuvia esimerkkejä viehtymyksestä *käynnistää*-verbiin ovat seuraavanlaiset tautofoniatapaukset:

»Tutkimusohjelman *käynnistäminen* voidaan komitean ehdotuksen mukaan *käynnistää* Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksessa.» Vähemmän tärkeilevästi esim. näin: Tutkimusohjelmaa voidaan - - ruveta toteuttamaan Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksessa.

»Mitään muuta ei voitu tehdä kuin *käynnistää* oikeudenkäynnit.» Ihmetellä täytyy, ettei sana *aloittaa* ole johtunut kirjoittajan mieleen.

Vielä pitemmälle *käynnistää*-verbi on karannut, kun se joskus näkyy merkitsevän myös 'ottaa käyttöön':

Kielemme käytäntö

»Norja käynnisti kaasukentän» (otsikko).

»Maassamme ainutlaatuinen tuoreen viherrehun valmistusmenetelmä on käynnistetty Pöytyällä.» Menetelmä on kehitetty Tanskassa, ja Pöytyällä se on siis *otettu käyttöön* tai sitä on *ruvettu soveltamaan*.

»Helsingin uusi lentoasema käynnistetty» (otsikko). Tavanomaisia ilmauksia olisivat *otettu käyttöön* ja *avattu*.

Vähintään yhtä suureen suosioon on pääsyt intransitiivinen *käynnistyä*, joka sekini vielä Nykysuomen sanakirjan mukaan on pelkkä tekniikan termi. Jääkiekkoselostajien kielessä ainakin takavuosina pelin erät, viimeiset kymmenminuuttiset ja minuutit ym. aikajaksot enimmäkseen juuri »käynnistyivät», harvemmin »alkoivat».

Muutenkin *käynnistyä* on sysinyt *alkaa*-verbiä tarpeettomasti sivummalle. Joitakin tyypillisiä esimerkkejä:

»Mansikkakarnevaalit käynnistyivät (otsikko) / Suonenjoen mansikkakarnevaalit käynnistyivät kuudetta kertaa perjantaina.»

»Harrastajateatterikesän seminaarit käynnistyvät» (otsikko).

»Torstaina käynnistyi kokeilu uuden laivalinjan avaamiseksi Kotkan ja Kaspianmeren välillä.»

»Parhaillaan käynnistyvän joulumyyntikauden ei odoteta tuovan sanottavaa parannusta rautakauppojen tämän vuoden myyntiin.»

Kaikkiin tapauksiin kävisi *alkaa* erinomaisesti. Se olisi merkitykseltään tarkempi, tyyllisestään luistavampi ja lisäksi lyhyempi kuin *käynnistyä*.

Luontevammalta *käynnistyä* kuulostaa silloin, kun se vastaa ilmausta *lähteä käyntiin*:

»Kirjoitustyö on eri toimistoissa ja ryhmissä parhaillaan käynnistymässä.»

»Rakennustyöt käynnistyvät lähipäivinä.»

Näihinkin tapauksiin *alkaa* tietenkin kelpaisi moitteettomasti.

Joskus *käynnistyä*-verbi pujahtaa perin omituisiin lauseyhteyksiin, joista sen muo-

tisanalle ominainen semanttinen epä-määräisyys ilmenee räikeästi:

»Ja näin käynnistyy jälleen uusi siirtokunta [Jordanin] länsirannalle.» Paremminkin esim.: Ja näin perustetaan - -.

»Keskiyön tunteina käynnistyi amerikkalaiskoneen ympärillä poliisivartio.» Muodin oikkuja seuraamaton sanoisi: Keskiyöllä asetettiin (t. järjestettiin) a. ympärille p.

»Vuoden kuluessa käynnistyi kansainvälisten asiain työryhmä.» Tähänkin soveltuisi paremmin *asetettiin* tai sitten *aloitti toimintansa*.

Tuntuu olevan aika ruveta hillitsemään yletöntä *käynnistämistä* ja *käynnistymistä*. Yleissuositukseksi kelvannee seuraava:

Turvaudu sanaan *käynnistää* vain silloin, kun sen tilalle sopii ilmaus *panna käyntiin*, ja sanaan *käynnistyä* vain silloin, kun sen asemesta voi sanoa *lähteä käyntiin!*

Vaatelias, muotisanarihkamaa karttava kirjoittaja noudattaa vielä tätä ohjetta: Älä koskaan hylkää sanoja *aloittaa* (*ruveta*) ja *alkaa* verbien *käynnistää*, *käynnistyä* tähden!

Kun taannoin tarkastelin muotiverbin *kattaa* tavatonta suosiota (Virittäjä 1979 s. 260—), katsoin englannin kielellä olevan osuutta sanan käyttöalan laventumiseen. Ilmeisesti englannilla on vaikutusta tämänkertaistenkin muotiverbien käyttölyyn. Englannin *start*-verbin meikäläisiä vastineita *käynnistää* ja *käynnistyä* on ruvettu viljelemään »englantilaisittain» myös merkityksissä 'aloittaa' ja 'alkaa'. Vaikutusta on osaksi voinut välittää ruotsin kieli, johon englannista lainattu *starta* on pesiytynyt varsin laajakäyttöisenä. Mainittakoon vielä, että Tanskassa on kielenhuolto jo 1960-luvulla kiinnittänyt kriittistä huomiota *starte*-verbin muotisanamaiseen viljelyyn ja suosittanut tilalle sellaisia ilmauksia kuin *begynde, indlede, sætte i gang, komma i gang* (Språk i Norden 1979 s. 54).

Paavo Pulkkinen